

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО
Кафедра клінічної фармації, фармакотерапії та медичної стандартизації

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор з науково-педагогічної
роботи Львівського національного медичного
університету імені Данила Галицького
член. кор. НАМН, проф. Гжегоцький М.Р.

« _____ » _____ 2015 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ З КЛІНІЧНОЇ
ФАРМАЦІЇ**

Спеціальність 7.12020101 “Фармація”
Факультет Фармацевтичний, курс 5

Обговорено та ухвалено на
засіданні кафедри клінічної
фармації, фармакотерапії та
медичної стандартизації
Протокол № 1 від 31.08.2015 р.
Завідувач кафедри
проф. Зіменковський А.Б.

Затверджено
профільною методичною комісією
з профільних фармацевтичних дисциплін
Протокол № 3 від 31.08.2015 р.
Голова профільної методичної комісії
проф. Громовик Б.П.

Робочу програму виробничої практики з клінічної фармації для студентів 5 курсу фармацевтичного факультету ЛНМУ імені Данила Галицького за спеціальністю 7.12020101 «Фармація» очної форми навчання опрацювали:

доктор медичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,
кандидат фармацевтичних наук,

проф. А.Б. ЗІМЕНКОВСЬКИЙ
доц. О.І. ЛОПАТИНСЬКА
доц. Т.Б. РИВАК
ас. Х.І. МАКУХ
ас. О.Ю. ГОРОДНИЧА
ас. Ю.С. НАСТЮХА
ас. К.В. КОСТЯНА

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

За сучасних умов професійні обов'язки провізора передбачають не лише виготовлення та контроль якості лікарських засобів (ЛЗ), забезпечення населення і закладів охорони здоров'я (ЗОЗ) ліками та виробами медичного призначення, а й пацієнт-орієнтовану діяльність, що здійснюється шляхом надання фармацевтичної опіки.

Теоретичні знання та практичні навички, що дозволяють провізору надавати фахову фармацевтичну опіку, студенти набувають при вивченні низки медико-біологічних дисциплін та закріплюють при осягненні клінічної фармації. Викладання цієї дисципліни передбачає висвітлення теоретичних основ та практичних підходів до раціонального застосування ЛЗ, що базується на об'єднанні фармацевтичних та клінічних аспектів належного використання ліків. Вивчення клінічної фармації студентами продовжується під час виробничої практики, що дозволяє поглибити отримані знання та удосконалити практичні навички.

Виконання програми практики з клінічної фармації передбачає набуття студентами професійного досвіду. Практичні завдання включають надання фармацевтичної опіки, скерованої на різні категорії пацієнтів, зокрема осіб, які потребують особливої уваги (вагітні, жінки, які годують грудьми, діти різних вікових груп, пацієнти похилого та старечого віку тощо), передбачають попередження, виявлення та вирішення ліко-пов'язаних проблем, зокрема лікових взаємодій, неналежного дозування ЛЗ, тривалості фармакотерапії тощо.

Таким чином, різносторонній підхід практики з клінічної фармації готує студента до реалій майбутньої професійної діяльності.

Виробнича практика з клінічної фармації:

- ✓ базується на вивченні студентами біології з основами генетики, нормальної фізіології, анатомії людини, мікробіології з основами імунології, патологічної фізіології, фармакології, клінічної фармації й інтегрується з цими дисциплінами;
- ✓ формує практичні навички на основі знання клінічної фармації з проведення оцінки призначення ЛЗ;
- ✓ сприяє застосуванню набутих вмінь у професійній діяльності при наданні фармацевтичної опіки;
- ✓ закладає основи здорового способу життя та профілактики захворювань.

Структура виробничої практики з клінічної фармації

Назва практики	Кількість тижнів	Всього кредитів / годин	Вид контролю
Виробнича практика з клінічної фармації	1	2 кредити / 60 год.	Диференційований залік

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ

Мета виробничої практики з клінічної фармації: закріплення теоретичних знань з клінічної фармації та удосконалення практичних навичок з надання фармацевтичної опіки.

Головними завданнями виробничої практики з клінічної фармації є:

- засвоєння принципів та набуття навичок надання фармацевтичної опіки з метою підвищення ефективності та безпеки фармакотерапії;
- набуття навичок пошуку, аналізу та подання інформації про ЛЗ, тобто здійснення інформаційно-консультативної роботи щодо ЛЗ серед фахівців охорони здоров'я та різних верств населення;
- засвоєння принципів медичної деонтології та етичних норм поведінки провізора, зокрема у взаємовідносинах з лікарями, провізорами, клінічними провізорами, пацієнтами;
- набуття навичок оцінки фармакотерапії;
- ознайомлення з документацією, що містить інформацію про ЛЗ.

За підсумками проходження практики студент повинен

знати:

- основні чинні накази та іншу нормативну документацію МОЗ України, що регламентує застосування ЛЗ;
- сучасний асортимент і класифікацію ЛЗ;
- відмінності між оригінальними та генеричними ЛЗ, поняття про генеричну і терапевтичну заміну;
- принципи фармацевтичної опіки, скерованої на лікарів;
- принципи фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал;
- принципи фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнтів;
- категорії пацієнтів, які вимагають особливо пильної фармацевтичної опіки (групи ризику);
- порядок інформування про випадки побічних реакцій ЛЗ;
- основні типи проблем, пов'язаних із ЛЗ;
- основні клінічні симптоми найпоширеніших захворювань внутрішніх органів, патогенетичні підходи до їх фармакотерапії;
- принципи раціональної фармакотерапії найпоширеніших захворювань;
- принципи взаємодії між ЛЗ та їх види;
- правила охорони праці і техніки безпеки;

вміти:

- користуватися нормативною і довідковою літературою щодо ЛЗ;
- орієнтуватися в номенклатурі вітчизняних і закордонних ЛЗ;
- визначати міжнародну непатентовану назву ЛЗ та фармакотерапевтичну групу ЛЗ;

- визначати категорію ЛЗ: «рецептурний», «безрецептурний»;
- збирати анамнез (хвороби, життя, медикаментозний анамнез);
- виявляти ліко-пов'язані проблеми;
- ідентифікувати потенційні взаємодії між ЛЗ;
- визначати випадки призначення протипоказаних ЛЗ;
- оцінювати відповідність дозування ЛЗ та тривалості фармакотерапії вимогам належної клінічної практики призначень ЛЗ;
- надавати фармацевтичну опіку, скеровану на пацієнта;
- надавати фармацевтичну опіку, скеровану на лікаря;
- надавати фармацевтичну опіку, скеровану на середній медичний персонал;
- надавати рекомендації щодо підвищення раціональності та безпеки фармакотерапії;
- виконувати правила охорони праці і техніки безпеки.

3. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Виробнича практика з клінічної фармації полягає у закріпленні знань з проведення консультативно-інформаційної роботи, оцінки фармакотерапії та надання фармацевтичної опіки щодо раціонального застосування ЛЗ.

Тематичний план виробничої практики з клінічної фармації

№з/п	Зміст виконаної роботи	Кількість днів (годин)
1.	Ознайомлення з роботою відділення ЗОЗ стаціонарного типу та веденням медичної документації.	0,5 (3)
2.	Надання рекомендацій щодо належного застосування ЛЗ із переліку ліків, що закуповуються ЗОЗ за бюджетні кошти, та надходять у відділення лікарні відповідно до вимоги-замовлення.	1,5 (9)
3.	Систематизація інформації, наведеної у віртуальному листку лікарських призначень.	0,5 (3)
4.	Проведення оцінки фармакотерапії за листком лікарських призначень (аналіз доцільності призначення ЛЗ, коректності дозування, шляху введення та тривалості застосування ліків, виявлення випадків призначення протипоказаних ЛЗ тощо).	0,5 (3)
5.	Ідентифікація потенційних лікових взаємодій у віртуальному листку лікарських призначень. Оцінка можливих наслідків одночасного застосування кількох ЛЗ.	1 (6)

6.	Формування елементів фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта, лікаря та середній медичний персонал. Підсумковий контроль.	1 (4+2)
	Всього	5 (30)

Загальна частина практики включає:

- засвоєння основних принципів медичної деонтології, етичних норм поведінки у взаєминах провізора з іншими учасниками медикаментозного процесу;
- засвоєння принципів індивідуального підходу до кожного пацієнта з урахуванням вікового критерію і важкості захворювання відповідно до норм медичної етики та деонтології;
- набуття навичок пошуку інформації про ЛЗ використовуючи Державний формуляр ЛЗ та Державний реєстр ЛЗ;
- набуття навичок визначення основних типів ліко-пов'язаних проблем;
- набуття навичок визначення потенційних лікових взаємодій;
- набуття навичок визначення коректності дозування ЛЗ, шляху введення та тривалості фармакотерапії відповідно до вимог належної практики призначень ліків;
- набуття навичок надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта;
- набуття навичок надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря;
- набуття навичок надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал;
- набуття навичок проведення консультативної роботи серед лікарів ЗОЗ.

Спеціальна частина виробничої практики з клінічної фармації включає:

індивідуальне завдання, що складається з 2 частин:

1. Надання рекомендацій щодо належного застосування ЛЗ із переліку ліків, що закуповуються ЗОЗ за бюджетні кошти та надходять у відділення лікарні відповідно до вимоги-замовлення.
2. Оцінки фармакотерапії (аналізу) віртуального листка лікарських призначень.

Безпосередній керівник від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу) перевіряє практичні навички та уміння студента згідно з зазначеним нижче переліком та оцінює проведену студентом роботу відповідно до ранжованої шкали балів – від 0 до 6 балів.

Критерії оцінювання практичних навичок студента:

- «6 балів» – завдання повністю виконане;
- «4,8 бали» – завдання виконане з помилкою, яку студент зміг виправити самостійно;
- «3,6 бали» – завдання виконане з помилкою, яку студент не зміг

виправити (помилку виправив керівник практики);
 «0 балів» – завдання не виконане.

№ з/п	Назва уміння, практичної навички	Оцінка у балах			
1.	Визначення фармакотерапевтичної групи ліків, наведених у вимозі-замовленні	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
2.	Визначення основних показань до застосування ліків, наведених у вимозі-замовленні	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
3.	Визначення основних протипоказань до застосування ліків, наведених у вимозі-замовленні	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
4.	Визначення типових потенційних побічних реакцій ліків, наведених у вимозі-замовленні	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
5.	Вміння користуватися Державним реєстром ЛЗ України	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
6.	Вміння користуватися Державним формуляром ЛЗ	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
7.	Виявлення потенційних взаємодій між ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
8.	Оцінка можливого наслідку потенційних взаємодій між ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
9.	Визначення коректності дозування ліків у віртуальному листку лікарських призначень з урахуванням віку пацієнта, основної та супутньої патології	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
10.	Визначення відповідності тривалості застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень вимогам належної клінічної практики	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
11.	Визначення коректності шляху введення ліків у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
12.	Виявлення випадків застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень, незважаючи на наявність протипоказань	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів
13.	Виявлення випадків недопризначення ЛЗ у	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів

	віртуальному листку лікарських призначень	
14.	Встановлення раціональності застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень з огляду на діяльність формулярної системи	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
15.	Встановлення доцільності призначення ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
16.	Встановлення випадків одночасного застосування ЛЗ, що належать до 1 фармакотерапевтичної групи ліків або містять аналогічну діючу речовину (у листку лікарських призначень)	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
17.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
18.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
19.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів
20.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу листка лікарських призначень	☐ 0 балів ☐ 3,6 бали ☐ 4,8 бали ☐ 6 балів

За виконання практичних навичок, які перевіряються безпосереднім керівником від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу), студент може отримати від 72 до 120 балів.

Мінімальна кількість балів для допуску студента до підсумкового контролю – 72 бали.

4. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Виконання практичних навичок щоденно перевіряє безпосередній керівник практики від бази, візує їх виконання у щоденнику практики студента та оцінює згідно ранжованої шкали (див. пункт 3 Програми «Зміст практики»). Керівник практики від Університету систематично здійснює контроль ведення щоденників студентами.

Оцінка за практику складається з суми балів за виконання студентом практичних навичок, які перевіряються безпосереднім керівником від бази практики (**мінімум – 72 бали, максимум – 120 балів**) та балів за підсумковий контроль, що виставляються при проведенні диференційованого заліку (**мінімум – 50 балів, максимум – 80 балів**).

Бали з дисципліни незалежно конвертуються як в шкалу ECTS, так і в 4-х бальну. Бали студентів ранжуються за шкалою ECTS наступним чином:

Оцінка ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% студентів
B	Наступні 25% студентів
C	Наступні 30% студентів
D	Наступні 25% студентів
E	Останні 10%

Бали з виробничої практики з клінічної фармації для студентів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну 4-х бальну шкалу за абсолютними критеріями:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-х бальною шкалою
170-200	5
140-169	4
139-122	3
<122	2

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ (ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ЗАЛІК)

1. Нормативна документація щодо застосування ЛЗ.
2. Правила комунікації, медичної етики та деонтології.
3. Алгоритм збору анамнезу хвороби, анамнезу життя, медикаментозного анамнезу.
4. Принципи підвищення ефективності та безпеки застосування ліків.
5. Критерії віднесення ЛЗ в категорію «рецептурних» і «безрецептурних».
6. Брендний та генеричний ЛЗ. Переваги і недоліки.
7. Критерії ефективності ЛЗ. Групи критеріїв ефективності.
8. Фактори, які впливають на клінічну ефективність ЛЗ.
9. Клініко-фармакологічна характеристика різних шляхів введення ЛЗ.
10. Інформування пацієнтів про умови раціонального використання ліків, їх поєднання з їжею, правила збереження тощо.
11. Клініко-фармацевтичні аспекти взаємодії ліків із їжею. Шляхи профілактики негативних проявів взаємодії.
12. Клініко-фармакологічні аспекти застосування алкоголю в медицині та особливості його взаємодії із ЛЗ.
13. Типи побічних реакцій і ускладнень фармакотерапії.
14. Професійна діяльність провізора з виявлення побічних реакцій ЛЗ та інформування про них методом спонтанних повідомлень.
15. Клініко-фармакологічні підходи до фармакотерапії лікової хвороби.

16. Дерматологічні прояви небажаних наслідків застосування ЛЗ, принципи їх фармакотерапії.
17. Ліко-пов'язані проблеми, основні типи.
18. Лікові взаємодії, принципи попередження небажаних наслідків взаємодії між ліками. Види взаємодії. Клінічне значення взаємодії ліків.
19. Фармацевтична опіка як засіб реалізації професійних обов'язків провізора.
20. Основні фармакокінетичні параметри, їх практичне значення.
21. Захворювання внутрішніх органів, які можуть істотно вплинути на показники фармакокінетики.
22. Моніторинг фармакотерапії. Фактори, які зумовлюють необхідність проведення моніторингу фармакотерапії.
23. Анатомо-фізіологічні особливості організму людини в різні вікові періоди (немовлята, діти, підлітки, особи літнього та похилого віку), які впливають на фармакокінетику та фармакодинаміку ЛЗ.
24. Анатомо-фізіологічні особливості організму жінки в період вагітності, які впливають на фармакокінетику та фармакодинаміку ЛЗ.
25. Особливості застосування ЛЗ у вагітних і жінок в період лактації. Алгоритм вибору оптимального ЛЗ, лікової форми та шляху введення.
26. Фармацевтична опіка дітей у різні періоди розвитку (немовлята, підлітки). Алгоритм вибору оптимального ЛЗ, лікової форми та шляху введення для симптоматичного лікування.
27. Фармацевтична опіка осіб літнього та похилого віку. Алгоритм вибору оптимального безрецептурного ЛЗ, лікової форми та шляху введення для симптоматичного лікування.
28. Симптоми і синдроми основних серцево-судинних захворювань: атеросклерозу, стабільної стенокардії напруги, інфаркту міокарда, артеріальної гіпертензії, хронічної серцевої недостатності, порушень ритму серця.
29. Клініко-фармакологічні підходи до лікування атеросклерозу, стабільної стенокардії напруги, інфаркту міокарда, артеріальної гіпертензії, гіпертонічних кризів, хронічної серцевої недостатності.
30. Особливості застосування антиангінальних ЛЗ групи нітратів, β -адреноблокаторів, антагоністів кальцію, інгібіторів АПФ, діуретиків, серцевих глікозидів.
31. Особливості застосування антикоагулянтів і антиагрегантів, гіполіпідемічних ЛЗ, ангіопротекторів, ліпотропних ліків.
32. Критерії ефективності лікування та безпеки фармакотерапії атеросклерозу, стабільної стенокардії напруги, інфаркту міокарда, артеріальної гіпертензії, гіпертонічних кризів, хронічної серцевої недостатності.
33. Симптоми і синдроми хронічного атрофічного гастриту (тип А), хронічного хелікобактер-асоційованого гастриту (тип В), виразки шлунка, дванадцятипалої кишки, хронічного панкреатиту, хронічного гепатиту, хронічного холециститу, цирозу печінки, жовчнокам'яної хвороби.

34. Клініко-фармакологічні підходи до лікування хронічного атрофічного гастриту (тип А), хронічного хелікобактер-асоційованого гастриту (тип В), виразки шлунка, виразки дванадцятипалої кишки, хронічного панкреатиту, хронічного гепатиту, хронічного холециститу, цирозу печінки, жовчнокам'яної хвороби.
35. Антихелікобактерна терапія. Схеми ерадикації *H. pylori* і клініко-фармакологічна характеристика ЛЗ, що входять у ці схеми.
36. Клінічна фармакологія антацидів, блокаторів H_2 -рецепторів гістаміну та селективних M_1 -блокаторів, інгібіторів протонної помпи, поліферментних ліків, гепатопротекторів.
37. Вплив функціонального стану шлунка та печінки на клінічну ефективність ЛЗ.
38. Критерії ефективності лікування і безпеки фармакотерапії хронічного атрофічного гастриту (тип А), хронічного хелікобактер-асоційованого гастриту (тип В), виразки дванадцятипалої кишки, лікування хронічного панкреатиту, хронічного гепатиту, хронічного холециститу, цирозу печінки, жовчнокам'яної хвороби.
39. Клініко-фармацевтичні аспекти терапії шлунково-кишкових кровотеч.
40. Симптоми і синдроми гострого та хронічного пієлонефриту, гострого та хронічного гломерулонефриту, циститу, уретриту, сечо-кам'яної хвороби, гострої та хронічної ниркової недостатності.
41. Клініко-фармацевтичні аспекти фармакотерапії пацієнтів із захворюваннями сечовивідної системи.
42. Особливості застосування імунодепресантів для лікування імунозапальних захворювань нирок.
43. Симптоми і синдроми алергічного риніту та алергічного кон'юнктивіту (полінозів), кропив'янки, ангіоневротичного набряку, анафілактичного шоку.
44. Клініко-фармакологічні підходи до лікування алергічного риніту та алергічного кон'юнктивіту (полінозів), кропив'янки, ангіоневротичного набряку, анафілактичного шоку.
45. Клінічна фармакологія антигістамінних ЛЗ, топічних протиалергічних ліків.
46. Критерії ефективності лікування та безпеки фармакотерапії алергічного риніту та алергічного кон'юнктивіту (полінозів), кропив'янки, ангіоневротичного набряку, анафілактичного шоку.
47. Симптоми і синдроми ревматоїдного артрити, артрозу, остеохондрозу.
48. Особливості застосування стероїдних та нестероїдних протизапальних ЛЗ.
49. Особливості застосування базисних протизапальних ЛЗ, у тому числі ліків, що пригнічують проліферацію сполучної тканини.
50. Клініко-фармацевтичні аспекти використання ЛЗ у хірургічній практиці: місцево-анестезуючі засоби, наркотичні анальгетики, міорелаксанти, аналептики, протишокові рідини.

51. Больовий синдром, причини та механізм розвитку, принципи фармакотерапії.
52. Клініко-фармацевтичні аспекти застосування антибактерійних ЛЗ: пеніцилінів, цефалоспоринов, макролідів, карбапенемів, лінкозамідів, глікопептидних антибіотиків, фторхінолонів, тетрациклінів, аміноглікозидів тощо.
53. Фізіологічні та біохімічні особливості перебігу вагітності.
54. Ускладнення вагітності, причини їх розвитку, основні симптоми.
55. Клініко-фармакологічна характеристика ЛЗ, що використовуються для профілактики ускладнень вагітності.
56. Принципи раціонального використання ЛЗ при функціональних гінекологічних розладах.
57. Засоби замісної гормонотерапії у гінекології, принципи їх використання, оцінка ефективності та безпеки.
58. Клініко-фармацевтичні підходи до лікування запальних гінекологічних захворювань.
59. Принципи використання вітамінів у клінічній практиці. Класифікація вітамінів, їх біохімічна, фізіологічна та клініко-фармакологічна роль.
60. Принципи забезпечення організму поживними речовинами при їх масивних втратах. Ентеральне та парентеральне живлення, показання та протипоказання.
61. Лікарські засоби, що використовуються для парентерального живлення. Методологічні підходи до вибору ліків, їх складу та доз.
62. Метаболічний синдром, причини розвитку, основні клінічні ознаки, принципи фармакотерапії.
63. Поняття про ожиріння та анорексію як метаболічні розлади. Принципи їх лікування.
64. Цукровий діабет 1 та 2 типу. Основні симптоми. Клініко-фармацевтичні аспекти їх фармакотерапії.
65. Фармацевтична опіка пацієнтів із цукровим діабетом 1 та 2 типів. Ускладнення інсулінотерапії. Види інсулінів. Клініко-фармацевтичні аспекти застосування пероральних гіпоглікемічних ЛЗ.

6. ЗРАЗОК ЩОДЕННИКА ПРАКТИКИ, МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Щоденник з виробничої практики з клінічної фармації є офіційним документом, який відображає щоденну роботу студента, її характер та обсяг.

У щоденнику студенти наводять результати індивідуального завдання, що складається з 2 частин.

Перша частина індивідуального завдання полягає у наданні рекомендацій щодо належного застосування ЛЗ із переліку ліків, що закупаються ЗОЗ за бюджетні кошти та надходять у відділення лікарні відповідно до вимоги-замовлення (надається старшою медичною сестрою

конкретного відділення ЗОЗ стаціонарного типу).

Рекомендації щодо належного застосування ЛЗ, включених у вимогу-замовлення, студенти наводять у форматі переліку з 13-ти пунктів:

1. Торгова назва ЛЗ*.
2. Міжнародна непатентована назва ЛЗ**.
3. АТС-код ЛЗ та приналежність до фармакотерапевтичної групи**.
4. Наявність ЛЗ у чинному Державному формулярі ЛЗ (режим доступу: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20140408_0252.html).
5. Показання до застосування ЛЗ (з врахуванням специфіки відділення)**.
6. Форма випуску ЛЗ, коректність шляху введення**.
7. Коректність дозування (разова доза, кратність, тривалість застосування ЛЗ)**.
8. Потенційні та реальні взаємодії ЛЗ**.
9. Протипоказання до застосування ЛЗ**.
10. Найчастіші прогнозовані побічні реакції ЛЗ**.
11. Елементи фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта.
12. Елементи фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря.
13. Елементи фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал.

Примітки: * згідно з вимогою-замовленням;

** згідно з даними інструкцій для медичного застосування ЛЗ представлених у Державному реєстрі ЛЗ України (режим доступу: <http://www.drlz.kiev.ua/>).

Такий перелік рекомендацій щодо належного призначення ЛЗ студент формує для усіх ліків, які закупаються ЗОЗ за бюджетні кошти та надходять у відділення лікарні відповідно до вимоги-замовлення.

Друга частина індивідуального завдання – це аналіз віртуального листка лікарських призначень (надається студенту керівником практики від Університету), який студенти проводять використовуючи уніфіковану методику оцінки фармакотерапії, що включає кілька етапів:

- 1) Опрацювання таблиці (зразок див. табл. 1), в яку переносяться усі ЛЗ із віртуального листка лікарських призначень.

Таблиця 1

Перелік ЛЗ, що застосовуються для фармакотерапії (вказується назва захворювання) згідно з віртуальним листком лікарських призначень

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Дійсна тривалість ФТ*
Пероральне застосування ЛЗ*					
1.					
2. і т.д.					
В/в краплинне застосування*					
..					
..					

В/в струменеве введення тощо*					
..					
..					

Примітки: * - дані з віртуального листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України.

Фактично таблиця 1 повинна відтворити віртуальний листок лікарських призначень із тієї відмінністю, що ЛЗ та все, що з ними пов'язане, спеціально систематизується. Передусім проводиться систематизація ЛЗ за шляхом введення. Це дозволить оцінити правильність вибору шляху введення ЛЗ для конкретного пацієнта, а також наявність випадків одночасного застосування ЛЗ у кількох лікових формах (наприклад, розчин для ін'єкцій та таблетки).

Після цього студент ідентифікує торгові найменування ліків. Для кожного ЛЗ наводить міжнародну непатентовану назву, вказує фармакотерапевтичну групу (для виявлення одночасного застосування ЛЗ із однаковим механізмом дії), дозування та тривалість приймання ЛЗ (при оцінюванні тривалості курсу лікування слід враховувати не лише застосування ЛЗ протягом перебування у стаціонарі, а й рекомендації щодо використання ліків, які надаються пацієнту при виписці). Також у таблиці 1 студент вказує номер ЛЗ для полегшення підрахунку загальної кількості призначених ліків.

2) Наведення результатів оцінки фармакотерапії (зразок див. табл. 2) щодо коректності:

- дозування (правильність дозування ЛЗ відповідно до принципів належної практики призначень ліків);
- шляху введення ЛЗ (адекватно обраний шлях введення із врахуванням стану хворого, його віку та фізико-хімічних властивостей ЛЗ);
- тривалості застосування ЛЗ.

Також студент оцінює доцільність призначення ЛЗ (доцільно призначений ЛЗ маркується позначкою «+», недоцільно призначений позначкою «-»). Якщо випадок контроверсійний – ставиться «?»). За допомогою позначок «+» та «-» зазначається наявність або відсутність ЛЗ у чинному Державному формулярі ЛЗ.

При виявленні зауважень щодо дозування, шляху введення, тривалості застосування ЛЗ та доцільності призначення ліків студент у таблиці 2 наводить коментар.

Таблиця 2

Результати оцінки віртуального листка лікарських призначень щодо дозування ЛЗ, тривалості фармакотерапії, шляху введення ліків та доцільності їх призначення

№ з/п	Торгова назва ЛЗ*	Фармакотерапевтична група ЛЗ (за АТС-класифікацією)**	Міжнародна непатентована назва ЛЗ**	Дозування ЛЗ*	Належне дозування ЛЗ**	Тривалість ФТ*	Належна тривалість ФТ**	Клініко-фармацевтична оцінка віртуального листка лікарських призначень					
								Правильність дозування ЛЗ***	Коректність тривалості ФТ***	Коректність шляху введення ЛЗ***	Коментар***	Доцільність призначення ЛЗ***	Наявність ЛЗ у Державному формулярі ЛЗ****
Пероральне застосування ЛЗ*													
1.													
2. і т.д.													
В/в краплинне застосування*													
..													
..													
В/в струменеве введення тощо*													
..													
..													

Примітки: * - дані з віртуального листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 *** - результат клініко-фармацевтичної оцінки віртуального листка лікарських призначень, проведеної студентом;
 **** - відповідно до даних чинного Державного формуляра ЛЗ.

3) Аналіз потенційних взаємодій між ЛЗ (зразок див. табл. 3). Студент використовуючи інформацію, наведену у рубриці інструкцій для медичного застосування ЛЗ «Взаємодія з іншими ліками» та «Несумісність» ідентифікує поєднання типу ЛЗ-ЛЗ, між якими можливі взаємодії; оцінює потенційний наслідок сумісного застосування кількох ЛЗ, коротко описує характер взаємодії – посилення, послаблення ефекту, несумісність ЛЗ тощо. У таблицю 3 заносить інформацію щодо доцільності взаємодії: якщо взаємодія корисна (доцільна) студент робить позначку «+», некорисна (недоцільна) «-», небезпечна (недопустима) «!».

Таблиця 3

**Систематизація виявлених потенційних лікових взаємодій у
віртуальному листку лікарських призначень**

Торгова назва		Фармакотерапевтична група (за АТС-класифікацією)		Міжнародна непатентована назва		Коментар щодо можливого результату взаємодії****	Оцінка взаємодії****
ЛЗ №1*	ЛЗ №2*	ЛЗ №1**	ЛЗ №2**	ЛЗ №1**	ЛЗ №2**		

Примітки: * - дані з віртуального листка лікарських призначень;
 ** - відповідно до даних Державного реєстру ЛЗ України;
 *** - результат клініко-фармацевтичної оцінки віртуального листка лікарських призначень, проведеної студентом.

- Аналіз випадків призначення ЛЗ незважаючи на протипоказання, і навпаки, випадків недопризначення ЛЗ (наприклад, пацієнт, який застосовує петлевий діуретик не приймає калій-вмісні ЛЗ).
- Формулювання остаточного висновку щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу віртуального листка лікарських призначень та надання елементів фармацевтичної опіки, спрямованої на пацієнта, лікаря та середній медичний персонал для підвищення якості та безпеки медикаментозного лікування.

У кінці щоденника наводиться таблиця, що містить перелік виконаних практичних навичок, а також бали, які виставляє **безпосередній керівник практики від бази (ЗОЗ стаціонарного типу)**.

№ з/п	Перелік практичних навичок	Бали				Підпис безпосереднього керівника практики від бази практики
		☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
1.	Визначення фармакотерапевтичної групи ліків, наведених у вимозі-	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	

	замовленні					
2.	Визначення основних показань до застосування ліків, наведених у вимозі-замовленні	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
3.	Визначення основних протипоказань до застосування ліків, наведених у вимозі-замовленні	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
4.	Визначення типових потенційних побічних реакцій ліків, наведених у вимозі-замовленні	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
5.	Вміння користуватися Державним реєстром ЛЗ України	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
6.	Вміння користуватися Державним формуляром ЛЗ	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
7.	Виявлення потенційних взаємодій між ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
8.	Оцінка можливого наслідку потенційних взаємодій між ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
9.	Визначення коректності дозування ліків у віртуальному листку лікарських призначень з урахуванням віку пацієнта, основної та супутньої патології	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
10.	Визначення відповідності тривалості застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень вимогам належної клінічної практики	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
11.	Визначення коректності шляху введення ліків у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
12.	Виявлення випадків застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень, незважаючи на наявність протипоказань	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
13.	Виявлення випадків	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	

	недопризначення ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень					
14.	Встановлення раціональності застосування ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень з огляду на діяльність формулярної системи	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
15.	Встановлення доцільності призначення ЛЗ у віртуальному листку лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
16.	Встановлення випадків одночасного застосування ЛЗ, що належать до 1 фармакотерапевтичної групи ліків або містять аналогічну діючу речовину (у листку лікарських призначень)	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
17.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на лікаря	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
18.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на середній медичний персонал	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
19.	Надання фармацевтичної опіки, скерованої на пацієнта	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
20.	Вміння формулювати висновок щодо раціональності фармакотерапії за результатами аналізу листка лікарських призначень	☐ 0 балів	☐ 3,6 бали	☐ 4,8 бали	☐ 6 балів	
	Сума балів за засвоєння практичних навичок					
	Підсумковий контроль практичних навичок					Підпис керівника практики від Університету

Оцінка за деференційований залік	Бали	Оцінка	Підпис керівника практики від Університету

Методичне забезпечення проходження виробничої практики з клінічної фармації включає:

1. Методичні вказівки до виконання завдань.
2. Критерії оцінювання.
3. Державний формуляр лікарських засобів України (1,2,3,4,5,6,7 видань).
4. База даних віртуальних листків лікарських призначень.

5. Інформаційно-довідкові видання щодо застосування ЛЗ.
6. On-line доступ до інтернет-ресурсів, міжнародних баз даних, інформаційних матеріалів.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Аткинсон А.Дж. Принципы клинической фармакологии. Перевод с англ. / под ред. Сухих Г.Т. М.: Изд. «Практическая медицина», 2013. – 530 с.
2. Державний формуляр лікарських засобів. Випуск 7. – К.: Моріон. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_
3. Зборовский А.Б., Тюренков И.Н., Белоусов Ю.Б. Неблагоприятные побочные эффекты лекарственных средств. – М.: ООО «Медицинское информационное агентство», 2008. – 656 с.
4. Клиническая фармакология и фармакотерапия в реальной врачебной практике. Мастер-класс: учебник / В.И. Петров. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2011. – 880 с.
5. Клиническая фармакология: учебник / под ред. О.Я. Бабака, А.Н. Беловола, И.С. Чекмана. – Киев : ВСИ «Медицина», 2012. – 728 с.
6. Клиническая фармация (фармацевтическая опека) : учеб. для студентов высших мед. (фарм.)учеб. заведений / И.А. Зупанец, В.П. Черных, Т.С. Сахарова, С.Б. Попов и др. – Харьков : НФаУ : Золотые страницы, 2012. – 776 с.
7. Клінічна фармакологія: підруч. для студ. внз: в 2 т. / С.В. Нальотов, І.А. Зупанець, Т.Д. Бахтеева та ін.; за ред. І.А. Зупанця, С.В. Нальотова, О.П. Вікторова. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2007. – Т. 1. – 348 с.
8. Клінічна фармакологія: підруч. для студ. внз: в 2 т. / С.В. Нальотов, І.А. Зупанець, Т.Д. Бахтеева та ін.; за ред. І.А. Зупанця, С.В. Нальотова, О.П. Вікторова. – Х.: Вид-во НФаУ: Золоті сторінки, 2007. – Т. 2. – 312 с.
9. Клінічна фармакологія: Підручник / О.М. Біловол, О.Ф. Возіанов, І.К. Латогуз та ін. / За ред. О.М. Біловола, І.К. Латогуза і А.Я. Циганенка.: У 2 т. – К.: Здоров'я, 2005. – Т. 1. – 608 с.
10. Клінічна фармакологія: Підручник / О.М. Біловол, О.Ф. Возіанов, І.К. Латогуз та ін. / За ред. О.М. Біловола, І.К. Латогуза і А.Я. Циганенка.: У 2 т. – К.: Здоров'я, 2005. – Т. 2. – 684 с.
11. Клінічна фармация (фармацевтична опіка) : підруч. для студ. вищ. мед. (фармац.) навч. закл. / І.А. Зупанець, В.П. Черних, Т.С. Сахарова та ін.; за ред. В.П. Черних, І.А. Зупанця. – Х.: НФаУ : Золоті сторінки, 2011. – 704 с.
12. Клінічна фармация: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.П. Черних, І.А. Зупанця, І.Г. Купновицької. – Х.: НФаУ : Золоті сторінки, 2013. – 912 с.

13. Кукес В.Г., Стародубцев А.К. Клиническая фармакология и фармакотерапия: учеб. / под ред. В.Г. Кукеса, А.К. Стародубцева – 2-е изд. испр. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2006. – 640 с.
14. Невідкладна медична допомога / За ред. Ф.С. Глумчера, В.Ф. Москаленка. – К.: Медицина, 2006. – 632 с.
15. Осложнения фармакотерапии. Неблагополучные побочные реакции лекарственных средств. / Под ред. Д.В.Рейхарта. – М.:Литтерра, 2007. – 98 с.
16. Основи клінічної медицини: симптоми та синдроми в практичній фармації: навч. посіб. / І.А. Зупанець, С.Б. Попов, Ю.С. Рудик та ін.; за ред. В.П. Черних, І.А. Зупанця. – Х.: Золоті сторінки, 2010. – 92 с.
17. Основи внутрішньої медицини : підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів. Т.1 / В.Г. Передерій, С.М. Ткач. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 640 с.
18. Основи внутрішньої медицини [Текст] : підруч. для студ. вищ. мед. навч. закладів. Т. 2 / В.Г. Передерій, С.М. Ткач. – Вінниця : Нова книга, 2009. – 784 с.
19. Передерій В.Г. Основы внутренней медицины. Т. 1. Заболевания органов дыхания. Заболевания органов пищеварения. Заболевания системы крови и кроветворных органов. Заболевания эндокринной системы : [учебник] / В. Г. Передерий, С. М. Ткач. – Винница : Нова Книга. – 2009. – 784 с. : ил.
20. Передерій В.Г., Ткач С.М. Основы внутренней медицины. Т. 2. / Учебник для студентов высших медицинских заведений. – К., 2009. – 976 с.
21. Рациональная фармакотерапия. Справочник терапевта: рук. для практикующих врачей: Л.И. Дворецкий, П.Р. Абакарова, Н.С. Алексеева и др. – М.: Литтерра, 2007. – 976 с.
22. Регеда М.С., Кресюн В.Й., Федорів Я.М. Клінічна алергологія. – Вид. четверте, доп. І перер. – Львів: Сполом, 2004. – 210 с.
23. Середюк Н.М. Внутрішня медицина і терапія. – К.: Медицина, 2007. – 686 с.
24. Уніфікована методика оцінки фармакотерапії за листками лікарських призначень. Методичні рекомендації МОЗ України / Зіменковський А.Б., Морозов А.М., Степаненко А.В. та ін. – К., 2011. – 38 с.
25. Фармакотерапія: підручник для студентів фарм. факультетів / Під ред. О.В. Крайдашенка, І.Г. Купновицької, І.М. Кліща, В.Г. Лизогуба. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 644 с.
26. Фармацевтическая опека: атлас / И.А.Зупанец, В.П. Черных, С.Б. Попов и др.; под ред. И.А. Зупанца, В.П. Черных. 2-е изд. Перераб. – Киев: Фармацевт Практик, 2007. – 146 с.
27. Фармацевтическая опека: курс лекций для провизоров и семейных врачей / И.А. Зупанец, В.П. Черных, С.Б. Попов и др.; под ред. В.П. Черных, И.А. Зупанца. – Харьков: Фармитэк, 2006. – 536 с.

Додаткова:

28. Катцунг Б.Г. Базисная и клиническая фармакология: В 2 т. Том 1. Пер. с англ. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: СПб.: Издательство Бином, Издательство «Диалект», 2007. – 648 с. Том 2. – М.: СПб.: Издательство Бином, Издательство «Диалект», 2008. – 672 с.
29. Клінічна фармакологія: Підручник / за ред. О.Я. Бабака, О.М. Біловола, І.С. Чекмана. – К.: Медицина, 2008. – 656 с.
30. Опека пациента в практике врача и провизора. Руководство по применению лекарственных средств: пособие / под ред. И.А. Зупанца, В.П. Черных. – К.: Украинский медицинский вестник, 2011. – 480 с.
31. Організаційно-методичні засади створення та діяльності клініко-фармацевтичної служби у закладах охорони здоров'я України. Методичні рекомендації МОЗ України / А.Б., Морозов А.М., Парій В.Д. та ін. – К., 2012. – 39 с.
32. ОТС™: ответственное самолечение / Под ред. И.А. Зупанца, И.С. Чекмана. – 6-е изд., перераб. и доп. – Киев : Фармацевт Практик, 2010. – 208 с.
33. Циммерман Я.С. Клиническая гастроэнтерология: избранные разделы. – М.: ГЭОТАР- Медиа, 2009. – 416 с.
34. Goodman& Gilman's. The Pharmacological Basis of THERAPEUTICS / Laurence L. Brunton, Jons S. Lazo, Keith L. Parker. – New York : McGraw-Hill Medical, 2006. – 2021 p.
35. Harrison's Principle of Internal Medicine. – 17th ed. / editors, Anthony S. Fauci et al. – McGraw-Hill Professional. – 2008. – 1263 p.
36. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, 10th Revision, Version for 2007 [Електронний ресурс] / WHO; 2007 / Режим доступу: <http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/>
37. Rational use of medicines: progress in implementing the WHO medicines strategy Report by the Secretariat, EB118/6, 11 May 2006, [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.who.int/gb/ebwha/pdf_files/EB118/B118_6-en.pdf/
38. Shaw C (2003). How can hospital performance be measured and monitored? Copenhagen, WHO Regional Office for Europe (Health Evidence Network report; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euro.who.int/document/e82975.pdf>, accessed 14/09/2009).
39. Textbook of Therapeutics: Drug and Disease Management – 8th ed. / Eds Richard A. Helms. – Williams & Wilkins, 2006. – 2780 p.

8. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ ПРО ПРАКТИКУ

Звіт про проходження виробничої практики з клінічної фармації оформляється записами в кінці щоденника або на окремих аркушах паперу. У

звіті перелічуються усі види робіт, з якими студент ознайомився та які виконував протягом практики.

Звіт підписується студентом і розглядається керівником практики від Університету разом із щоденником та характеристикою діяльності студента при складанні підсумкового контролю.

9. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підведення підсумків виробничої практики з клінічної фармації проводиться при наявності:

1. належно **оформленого щоденника**, який підписують безпосередній і загальний керівники від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу);
2. **звіту про практику** (підписується студентом);
3. **характеристики діяльності студента** під час практики, підписаної безпосереднім і загальним керівниками від бази практики (ЗОЗ стаціонарного типу).

Оцінювання засвоєння студентом практичних навичок та вмінь здійснюється з використанням критеріїв наведених у пункті 3 Програми – «Зміст практики», вказаних також у щоденнику студента.

Оцінка за практику складається: з суми балів за виконання студентом практичних навичок та балів за підсумковий контроль.

До підсумкового контролю з практики допускаються студенти, які отримали за виконання практичних навичок не менше 72 балів, представили звіт за практику та позитивну характеристику. Підсумковий контроль студенти складають в останній день практики у присутності комісії, до складу якої входять керівники практики від Університету і, за можливості, від бази.

Форма проведення підсумкового контролю повинна бути стандартизована і включати контроль теоретичної і практичної підготовки у формі тестового колоквиуму (40 тестових питань, кожне з яких оцінюється у 2 бали).

Оцінка за практику заноситься керівником від Університету до залікової книжки студента і заліково-екзаменаційної відомості. Впродовж трьох днів після закінчення практики керівник від Університету подає відомість до відповідного деканату, звіт про проведення практики - до відділу практики Університету.

Оцінка за практику враховується при розгляді питань про призначення стипендії нарівні з оцінками за іспити та інші диференційовані заліки.

Студенти, які не виконали програму практики без поважних причин, отримали незадовільну оцінку і не ліквідували академічну заборгованість до початку наступного семестру, відраховуються з Університету.

Підсумки практики щорічно заслуховуються і обговорюються відповідними кафедрами, профільними методичними комісіями, Вченими радами факультетів та Університету.